

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Випуск 3

*Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції
“Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті:
формування міжкультурної комунікації”,
м. Київ, МАУП, 24 травня 2011 р.*

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2012

Редакційна колегія:

Подолька А. М., д-р юрид. наук — головний редактор

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора

Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф. — заступник головного редактора

Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП “Видав-
О-72 ничий дім “Персонал”, 2010 —

Вип. 3 : Матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: формування міжкультурної комунікації”, м. Київ, МАУП, 24 трав. 2011 р. / редкол. : А. М. Подолька (голов. ред.), М. Ф. Головатий (заст. голов. ред.), Н. М. Чернуха (заст. голов. ред.), А. А. Ігнатченко (відп. ред.). — 2012. — 246 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику подано статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ ст.: формування міжкультурної комунікації”, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — розвитку освіти в Україні. Статті охоплюють широкий діапазон наукових досліджень українських учених.

Для науковців, освітян, державних службовців, політиків, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком української освіти.

ББК 74.04(4УКР)я43

Азер Алієв*Менеджмент в освіті:**проблеми та перспективи..... 124***С. О. Бульда***Маркетингові підходи в забезпеченні ефективного використання ресурсного потенціалу регіону..... 129***О. В. Винник***Особливості профнавчання на виробництві в сучасних соціокультурних умовах..... 137***Я. Ф. Медвідь, Г. В. Устименко***Освіта і виховання молоді в системі формування міжкультурної комунікації..... 140***К. Дукоскі***Підходи до оцінки впливу корпоративної культури на ефективність міжнародної діяльності компанії..... 143***В. В. Зарва***Соціально-релігійний чинник та проблема толерантності в умовах глобалізації..... 148***В. Кітанов***Підходи до формування та особливості стратегії розвитку регіональної туристичної дестинації в Республіці Македонія..... 153***Л. М. Коваленко***Правовий статус суб'єктів інформаційної політики у сфері євроінтеграції: досвід України та Польщі..... 159***К. В. Кривопуст***Державне управління в сфері внутрішньої безпеки в системі функцій сучасної української держави..... 168***Р. І. Литовченко***Шляхи підготовки конкурентоспроможного на ринку праці магістра..... 177***Магеррамзаде Алібала Саттар огли***Інтеграційна регіоналізація в сучасній світовій економіці..... 181***М. М. Мамченко***Теорії економічної політики сучасної держави у контексті її впливу на джерела формування капіталу..... 189***А. М. Медвідь***Риторична спадщина Києво-Руської держави як важлива складова формування толерантності в системі ціннісних пріоритетів освіти..... 196***Раєв Ільхам Сахіб огли, Є. О. Завальський***Ціннісні пріоритети освіти в умовах розбудови стратегії національної безпеки України..... 199***Р. А. Тумовс***Політична ідеологія як фактор розвитку сучасної держави..... 202***М. І. Якібчук***Формування толерантності особистості в сучасному полікультурному середовищі..... 209***М. Д. Вітушкін***Духовність у сучасному соціумі: проблеми та перспективи..... 215***І. П. Василюк***Державна інформаційна політика в Україні: стан і перспективи..... 218***О. Л. Димарчук,***Дієго Доносо Варгес Хосе, М. О. Колісник*
*Інформаційна безпека України в умовах глобалізації..... 220***О. Г. Коваленко***Становлення громадянського суспільства в Україні: питання теорії і практики..... 224***О. І. Бабенко, О. О. Чмут***Політична соціалізація молоді в умовах формування міжкультурної комунікації..... 227***О. О. Бушин***Вища освіта в Україні в умовах Болонського процесу..... 230***А. Ю. Костенко, Ю. В. Содель***Модернізація освіти України в умовах міжкультурної комунікації..... 233***Т. О. Курчина, О. Є. Маньковська***Інформаційні технології в освіті в умовах формування міжкультурної комунікації..... 236***Методи Главче***Удосконалення технологій навчання при викладанні математичних дисциплін..... 239*

М. І. ЯКІБЧУК

викладач

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку, вип. 3, 2012, 209–214

Багатопланові й масштабні зміни, що відбуваються як у світі, так і в Україні, спонукають до змін соціальних норм, що регулюють відносини між окремими людьми та соціальними групами. Осмислення питань, пов'язаних із процесами адаптації людей до реалій сьогодення, розвитку нових форм взаємодії, вимагає нового погляду на ряд концепцій і понять. Одним з них є поняття толерантності. Нині воно достатньо широко використовується в науках соціогуманітарного циклу. Разом з тим, у жодній із галузей знань загальноприйнятої теорії толерантності немає.

До толерантності, взаємоповаги, співробітництва закликали гуманісти всіх часів і народів: Дж. Локк, А. Маслоу, К. Роджерс, Л. Толстой, В. Сухомлинський та ін. Проблемою толерантності в широкому сенсі цього слова займалися А. Асмолов, Р. Бернс, В. Біблер, О. Бондаренко, В. Васильєв, А. Гжегорчик, Б. Гершунський, А. Погодіна, Е. Бетті, Ригдон, Г. Солдатова та ін.

Варто зауважити, сучасне суспільство відчуває дефіцит особис-

тисного початку в усіх сферах людської життєдіяльності. За цих умов ідея толерантності стає актуальною проблемою сучасності й у сфері освіти, оскільки нині освіта відіграє значну роль у житті людини, охоплюючи великий проміжок часу у формуванні особистості. Вона є одним із найважливіших способів передачі наукового знання та його пристосування до масової свідомості. Через освіту передається також той набір духовно-моральних ідеалів і цінностей, які зберігаються в національних культурах.

Аналіз досліджень з проблем толерантності дає підстави говорити про те, що соціокультурні, етичні, філософські аспекти толерантності є більше вивченими порівняно з педагогічним. Слідом за В. Тішковим, ми доходимо висновку про необхідність розробки у вітчизняній педагогічній науці “педагогіки толерантності”. У цьому напрямі досягнуто певних успіхів: розроблено основи полікультурної освіти (А. Джуринський, П. Дмитрієв, В. Єршов, В. Макаєв, З. Малькова, Л. Супрунова та ін.), вивчаються особливості мультикуль-

турного середовища й самовизначення в ньому особистості (Н. Крилова та ін.). Ряд досліджень присвячено проблемі виховання толерантності в учнів (Т. Бартенєва, Л. Байбородова, Г. Безюлева, В. Глебкін, Г. Дмитрієв, В. Єршов, С. Мягченков, П. Степанов, Г. Шеламова та ін.). Усі дослідники проблеми толерантності звертають увагу на необхідність виховання учнів у дусі терпимості й поваги до інших культур.

У новоєвропейській думці поняття толерантності розвивалося переважно у протестантських навчаннях, заснованих на певних теологічних, філософських і політичних передумовах. Подальший розвиток ідеї толерантності після Дж. Локка пов'язаний з ім'ям Дж. Стюарта Мілля (1806–1873), його доробком “Про волю”. Дж. Мілля, розвиваючи ідеї Дж. Локка про політичні права та свободи, акцентує увагу на індивідуальній волі і пов'язаного з нею толерантністю.

Якщо Дж. Локк більше писав про розвиток свободи вірувань, визнаючи за кожною людиною самостійну волю вибору, то Дж. Мілля поширив свободу на “спосіб життя”. Людина повинна мати можливість вільного вибору: “Немає підстав для того, щоб все людське існування ґрунтувалося б на якомусь одному зразку, або на їх невеликій кількості. Якщо особистість має хоча б трохи здорового глузду й досвіду, його власний спосіб вираження свого існування є найкращим не тому, що він такий сам по собі, а тому, що він — його власний спосіб” [5].

Толерантність ХХІ ст. торкається практично всіх сфер життя суспіль-

ства, що вимагають не тільки терпимості політичної, етнічної, соціокультурної, релігійної, міжособистісної, а й співробітництва.

У зв'язку із цим, пропонуємо звернутися до праці І. Гриншпуна “Поняття й змістовні характеристики толерантності”, у якій аналізуються два, доволі традиційних розуміння толерантності:

- як позначення індивідуальної властивості, що полягає в здатності до збереження саморегуляції при фруструючих впливах середовища;

- як позначення здатності до неагресивної поведінки щодо іншої людини на основі відкритості у відносній незалежності від дій іншого. Автор відзначає, що “в першому випадку акцент робиться на здатність до самозбереження, у другому — на готовності до взаємодії” [10, 45].

Актуальним завданням, що стоїть перед сучасною освітою, є формування толерантності особистості. При цьому толерантність визначається як активна моральна позиція і психологічна готовність до терпимості в ім'я позитивної взаємодії з людьми іншої культури, нації, релігії, соціального середовища, що проявляється в умінні жити в гармонії із собою та із зовнішнім світом і є цінністю та соціальною нормою сучасного полікультурного співтовариства.

У центрі педагогічної науки завжди стояло питання формування гармонійно розвиненої особистості, здатної розуміти, поважати, співчувати і допомагати іншим людям. Адже система освіти — це соці-

альний інститут суспільства, один із найважливіших механізмів державного впливу на вирішення соціальних проблем і міжнаціональних відносин, головний спосіб забезпечення оптимальної взаємодії між народами. Тут варто згадати твердження англійського філософа і педагога Джона Локка: “Від правильного виховання дітей найбільше залежить добробут народу”. Тому не випадково у XX ст. посилюється інтерес до гуманістичної педагогіки, одним із напрямів якої є педагогіка толерантності.

ООН проголосила 2000–2010 рр. Декадою культури ненасилля, тобто толерантності, і визначила 16 листопада Міжнародним днем толерантності.

Навчитися жити разом означає, виховуючи толерантність, розуміння іншого і відчуття взаємозалежності, здійснювати спільні проекти і бути готовими до врегулювання конфліктів в умовах поваги цінностей плюралізму, взаєморозуміння, миру, усвідомлювати потреби й погляди інших людей і технології життя, знати і цінувати інші культури, досягти значення свободи поглядів, вміти володіти культурою спілкування навіть у тих ситуаціях, коли виникають принципові розбіжності, бути зацікавленим у спільному пошуку найприйнятнішого розв’язання життєвих проблем, сприяти взаєморозумінню з іншими учасниками взаємодій, виробленню взаємоприйнятих норм і правил. Усього цього мають навчитися учні та студенти освітнього простору XXI ст.

Крім того, виховання гуманістичних, толерантних відносин між

різноманітними та різнокультурними прошарками суспільства — одна з головних проблем, з якими зіштовхуються сучасні освітньо-виховні інститути країни.

Гуманізація освіти, як провідний напрям її модернізації, включає проблеми виховання “людини толерантної”, що вимагає зміни змісту і методів викладання гуманітарних, соціальних і природничих дисциплін. За таких умов толерантність є найважливішим компонентом професіоналізму сучасного фахівця і вимагає від нього високого рівня гуманізму, творчого підходу до професійної діяльності і спілкування [7, 132].

Для формування толерантності у студентів педагогічних вищих навчальних закладів у процесі професійної підготовки, передусім необхідно науково визначитися з тим, якими властивостями та якостями, психологічними чинниками, знаннями, навичками та вміннями він повинен володіти. Тому виникає гостра необхідність розробки професіографічного профілю студента педагогічного вищого навчального закладу (аспект толерантності).

У науковій літературі толерантність розглядається насамперед як повага і визнання рівності, відмова від домінування і насильства, визнання багатомірності і різноманітності людської культури, норм поведінки, відмова від зведення цього різноманіття до однаковості чи переваги якої-небудь однієї точки зору. У такій інтерпретації толерантність означає визнання прав іншого, сприйняття як собі рівного, що претендує на розуміння і співчуття,

готовність прийняти представників інших народів і культур такими, якими вони є, і взаємодіяти з ними на основі згоди і поваги [4, 87].

Так, толерантність як соціокультурний феномен, виявляється в певних типах і формах свого існування в сучасній мультикультурній цивілізації. Зокрема, мова йде про політичні, релігійні, етнічні, культурологічні, комунікативні типи толерантності, які розглянемо докладніше, щоб зрозуміти можливість їх актуалізації в освіті.

Політична толерантність обумовлена плюралізмом позицій, поглядів і думок. У широкому змісті політична толерантність припускає ненасильницьку поведінку в суспільстві. Політична толерантність діє головним чином у відносинах влади, реалізується як по владній “вертикалі”, так і по “горизонталі”. Політичні толерантні відносини передбачають наявність необхідних демократичних механізмів прийняття рішень, процедур їх виконання і впровадження в життя для подолання або недопущення конфронтації між суб’єктами влади [5, 45]. Толерантність неможлива в тоталітарних і авторитарних режимах, що порушують політичні права. Тому розвиток толерантності в сучасній цивілізації свідчить, поперше, про рятування людства від тоталітарних режимів, і, по-друге, про стійкі тенденції демократизації суспільства.

Комунікативна характеристика особистості належить до ключових, оскільки значною мірою визначає її життєвий шлях і діяльність, становище в найближчому оточенні,

у професії й родині. Комунікативна толерантність людини свідчить про її психічне здоров’я, внутрішню гармонію (або дисгармонію), про здатність до самоконтролю і самокорекції (або нездатність до них). У ній знаходять відображення чинник виховання, досвід спілкування, культура, цінності, потреби, інтереси, настанови, характер, темперамент, емоційний стереотип поведінки та особливості мислення. Особливості комунікативної толерантності можуть свідчити про здатність до самоконтролю та самокорекції [3, 81].

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що виховання толерантності, тобто навчання соціальним навичкам, які лежать в основі цього процесу, має здійснюватись на раціональному, емоційному та орієнтованому на завдання рівнях. Головними компонентами тут виступають глибокі знання про толерантність, загальна налаштованість на толерантну поведінку, а також певні навички розв’язання конфліктів. Знання про толерантність допомагають переконати кожного в доцільності його рішень і включають усвідомлення наслідків вчинків, розуміння меж толерантності, а також інформацію про можливі й необхідні альтернативні дії. Однак самі лише знання не є достатньо потужним стимулом до прояву толерантної поведінки в конфліктних ситуаціях. Для цього необхідно розвивати певні здібності, які посилюють схильність індивіда до толерантного ставлення та здійснення відповідних дій. До таких здібностей належать:

- уміння вести діалог, спілкуватися, з розумінням вислуховувати іншого й висловлювати свої погляди, права та потреби таким чином, щоб інший міг їх зрозуміти;
- уміння дивитись на проблему в реальному світі й визнавати позицію іншого;
- уміння користуватись моделями конструктивного і демократичного розв'язання конфліктів;
- розуміння принципової обмеженості й суб'єктності будь-якої інтерпретаційної моделі, відчуття мовчазної ситуації, що іноді є передумовою конфліктів.

Отже, толерантність як соціокультурний феномен проявляється різноманітно в сучасній мультикультурній цивілізації. Незважаючи на міжкультурні, міжнаціональні, міжконфесійні розбіжності, шлях до толерантної свідомості лежить через інтеграцію світового співтовариства, розуміння його реальності й досяжності.

Звідси виникає необхідність відповідної освітньої і виховної концепції. На наш погляд, для виховання культури толерантності у процесі навчання необхідно:

- створення системи соціальних і педагогічних умов, що сприяють формуванню толерантних переконань, поглядів і навичок толерантної поведінки в мікро- і макросередовищі — у родині, у навчальному закладі, на робочому місці за участі всіх зацікавлених осіб (батьків, педагогів, ЗМІ);

- позитивний підхід до етнічних питань і запобігання будь-яким проявам расизму, шовінізму, екстремізму, ксенофобії через створення доброзичливої атмосфери в дитячих, учнівських, робітничих колективах;
- виховання громадянина полінаціональної держави, що передбачає відкрите ставлення й повагу до інших людей, розуміння можливості різнобічного людського буття в різноманітних, відмінних один від одного культурних, релігійних і соціальних сферах;
- створення сприятливого культурного мікроклімату, міжетнічного взаєморозуміння, коли кожна людина, незалежно від етнічної, релігійної, соціальної, гендерної, вікової належності, відчуває себе захищеною і здатною до відкритої взаємодії зі світом.

Отже, формування толерантності сучасної успішної особистості є одним із надзвичайно важливих аспектів сучасної освітньої теорії і практики.

Література

1. *Бахтин М. М.* Эстетика словесного творчества. — М., 1979.
2. *Бех І. Д.* Життя особистості у духовному діапазоні // Рідна школа. — 2009. — Листопад.
3. *Буш Г.* Диалогика и творчество. — Рига, 1985.
4. *Галицких Е. О.* От сердца к сердцу: Мастерские ценностных ориентаций. — СПб., 2002.

5. *Гершунский Б. С.* Философия образования в XXI в. — М., 1997.
6. *Мамардашвили М.* Этика мышления. — М., 2000.
7. *Педагогіка вищої школи*: Навч. посіб. // За ред. З. Н. Курленд. — К.: Знання. — 2007.
8. *Ухтомский А. А.* Доминанта души. — Рыбинск, 2000.
9. *Учитель и ученик*: Возможность диалога и понимания. Т. 2 / Под общ. ред Л. И. Семиной. — М., 2002.
10. *Фромм Э.* Гуманістичний психоаналіз // СПб.: Питер, 2002.